

Crítica de llibres

La programación en televisión

José Miguel Contreras / Manuel Palacio

Madrid. Síntesis, 2001

per Josep Gavalda,

Professor de comunicació audiovisual, Universitat de València.

La investigació sobre la comunicació mediàtica compta, a hores d'ara, amb una sèrie de parcel·les ben delimitades. A més del desenvolupament de les corresponents línies d'investigació, ha estat decisiva, en la majoria dels casos, la seua presència en els plans d'estudis universitaris. Des de les pàgines de *La programación de televisión*, José Miguel Contreras i Manuel Palacio insisteixen en les mancances que encara avui patiria, tant en l'àmbit docent com en el de la investigació, una parcel·la, la de la programació. La magra aportació bibliogràfica constituïria, sens dubte, un clar indicador.

La programació, sobretot dins l'àmbit europeu, ha estat objecte d'importants anàlisis comparatius. En aquest sentit, caldria destacar els treballs realitzats des de les universitats catalanes. Han estat, en el seu conjunt, aportacions importants per a la identificació dels gèneres sobre els quals s'aixeca la graella televisiva, per a la definició d'algunes de les característiques més emblemàtiques dels diferents formats, sobretot, en els àmbits de la ficció i de la informació. D'altra banda, el concepte de programació ha constituït un dels eixos vertebradors destudis sobre el fenomen televisiu realitzats des de diferents disciplines i paradigmes teòrics, des de l'economia a la sociologia, des dels cultural studies a l'anàlisi del discurs.

Podria dir-se que allò que mancava, sobretot en la producció bibliogràfica dedicada a aquesta parcel·la, és la reflexió sobre les "rutines productives", sobre les rutines de la producció programàtica, sobre el seu organigrama i els principals perfils professionals, sobre les fases del seu procés de producció. La ràdio oferiria, en aquest sentit, un important contrapunt, i una bona referència a l'hora d'esbrinar algunes de les raons que explicarien aquest estat de

coses. Els models de programació radiofònica, emprant el títol d'un valuós estudi, han estat objecte, a casa nostra, de reflexió i anàlisi. Caldria, arribats a aquest punt, fer una doble precisió, cronològica i geogràfica. Dins l'àmbit europeu, la ràdio s'avança a la televisió en el procés de desregulació. El territori radiofònic experimentà, fa ja un temps considerable, les urgències de les noves necessitats programàtiques, la disjuntiva entre programacions generalistes i programacions temàtiques. D'altra banda, la gènesi i la història del model televisiu nord-americà explicaria el fet que la seua investigació sobre les rutines del mercat programàtic tingue un altre calendari. A Europa, la desregulació del sistema televisiu té encara una curta història, de només una dècada en el cas de l'Estat espanyol. Aquest procés de privatització, de constitució d'un mercat televisiu europeu, ha fet que el disseny d'estratègies programàtiques, dels corresponents moviments tàctics, esdevingue cabdal en la definició dels projectes empresarials del sector de la televisió.

L'estudi de J. M. Contreras i M. Palacio constitueix una valuosa aportació des d'un punt de vista historiogràfic. Existeixen importants estudis sobre la història de la ràdio i de la televisió. L'especificitat d'aquest treball rau, però, en l'anàlisi que es fa dels primers dissenys de programació radiofònica, dels seus factors determinants des del punt de vista de la producció, i dels seus vincles, sobretot en el cas nord-americà, amb els primers dissenys de programació televisiva. Serà, justament, l'abandonament d'aquests vincles, motivat per un conjunt de factors lligats a l'àmbit de la producció, allò que marcarà, als Estats Units, la configuració d'una nova estructura televisiva que redefineix les seues relacions amb el mercat publicitari.

Davant la llarga història del mercat televisiu nord-americà, al si del qual han anat prenent cos les corresponents rutines de producció programàtica, el mercat europeu es trobaria immers, amb diferents calendaris, en l'abandonament de les rutines programàtiques característiques de l'etapa dels "monopolis públics" de televisió. Com és sabut,

el treball historiogràfic té molt a veure amb la representació del futur. En aquest sentit, el llibre de J. M. Contreras i M. Palacio participa d'aquesta operació de reescriptura de la història dels "serveis públics essencials" europeus segons la qual aquests esdevindrien objecte de les més diverses sospites i motor de les més abjectes perversions. L'entusiasme pel mercat fonamentaria l'avaluació retrospectiva; en aquest cas, caldria afegir, a més, la utilització d'una sèrie de categories polítiques que han estat extrapolades a l'anàlisi televisiva des de punts de vista diversos. És el cas de les referències al "despotisme il·lustrat" i a la "dictadura de les minories", al telecomandament i a la "dictadura de la majoria"; en definitiva, a valoracions retrospectives i prospectives que exigirien, certament, una referencialització teòrica més ampla.

Si la primera part del llibre està dedicada a l'anàlisi historiogràfica i teòrica de la programació, la segona s'ocupa de les "tècniques de programació". El text fa un acurat diagnòstic de l'entorn en què se substancien avui aquestes tècniques, de la conjuntura del mercat televisiu espanyol i de les tendències que poden marcar el futur més imminent. Pel que fa al primer aspecte, es destaca la complexitat del mapa televisiu generalista a l'Estat espanyol i alguns dels conflictes, més que empresarials, que han presidit l'expansió del mercat televisiu digital, així com els aspectes més definitoris de l'oferta programàtica del mercat espanyol. Pel que fa al futur, s'apunten les novetats més significatives que pot aportar, d'una banda, la televisió digital terrestre i, d'altra, el desenvolupament de les xarxes i la convergència tecnològica.

Des d'aquestes coordenades, a la segona part del volum es fa una aportació a l'anàlisi de les rutines de la producció programàtica que constitueix una eina força interessant tant per a la docència com, els autors ho assenyalen, per als professionals del mitjà. En opinió de J. M. Contreras i M. Palacio, tant la definició de l'estructura de l'organigrama de l'àrea de programació com la definició dels perfils dels professionals responsables de les distintes parcel·les del procés de producció programàtica continuen plantejant interrogants, sobretot a casa nostra. Si el panorama internacional no ofereix, en absolut, una referència homogenia, la situació aquí s'agreuja pel fet que ni des del punt de vista empresarial ni des del punt de vista acadèmic es compta amb pautes suficientment consolidades. En

aquest sentit, La programación en televisión fa un repàs exhaustiu de totes les parcel·les que hauria d'integrar l'àrea de programació i dels perfils més adients dels seus responsables.

Els dos capítols finals s'ocupen de la "tècnica de la programació" generalista i temàtica. L'anàlisi més exhaustiva està dedicada, òbviament, a la programació generalista, a les fases de construcció de la seua graella, als procediments d'estructuració vertical i horitzontal, a les tàctiques d'atac i contraatac en la batalla per l'audiència, als "mecanismes" de contraprogramació. Pel que fa a la programació temàtica, a la "creació de graelles de programes", l'estudi se centra, sobretot, en l'anàlisi de les estratègies de comercialització més consolidades dins el mercat de la televisió digital.

La programación en televisión s'obre amb una bateria de refutacions pertinents. Els autors passen revista a algunes de les desqualificacions de la televisió més acreditades. La crítica d'aquestes donarà pas a la definició del concepte de programació. Tot i que els autors no oblidem la referència publicitària a l'hora de fonamentar la seua definició de la programació, considero que no queda suficientment precisada la funció de la determinació publicitària en la definició de les estratègies programàtiques, en la inscripció d'aquestes dins l'estructura del sistema televisiu, cosa que afectarà a les valoracions de caràcter més general sobre els vincles entre operadors i audiència, sobre el pacte pragmàtic que vertebrava aquesta interacció comunicativa, i sobre les línies de desenvolupament més definitòries de la graella generalista en el marc de la desregulació.